

Bevezetés

Az *Imágó Budapest* folyóirat az elmúlt évtizedben számos aktuális és érdekes témával kapcsolatban mutatta be a pszichoanalízis nézőpontjait. E számunk egy feltehetőleg szintén nagy érdeklődéssel övezett téma köré szerveződik: ezúttal a pszichoanalízis gyermekkori fejlődéssel kapcsolatos elképzeléseiből, illetve a gyakorlati alkalmazásra irányuló kísérletekből szemezgettünk az olvasó számára.

Számos társadalmi és kulturális körülmény táplálta a gyermekkori fejlődés iránti érdeklődést a 19-20. század fordulóján. A mai fejlett országokban a javuló életkörülmények következtében csökkent a csecsemőhalandóság, majd hamarosan a családokban nevelkedő gyermekek száma is. A városiasodó társadalmakban a szülők egyre nagyobb tudatossággal tekintenek a nevelésre, ami ezzel egyidőben foglalkozássá is válik azáltal, hogy a gyerekek életük első évtizedében iskolába járnak. A pedagógia kezdetektől fogva a pszichológia legnagyobb megrendelője: a gyerekekkel hivatásszerűen foglalkozó tanárok, tanítók körében egyre határozottabb az igény a fejlődéssel, neveléssel kapcsolatos korszerű ismeretek, tényszerű tudás iránt.

A pszichoanalízis nevelésben való alkalmazhatóságához így a kezdetektől nagy remények fűződtek. Eltérően a másik két „nagy iskolától”, a behaviorizmustól és az alaklélektantól, a pszichoanalízis eleve gyakorlati tudományként született. Mindemellett olyan, a nagyközönséget az érzékelés lélektanánál sokkal inkább érdeklő témákkal foglalkozott, mint az egyéniség, a tudat és az én, és a gyermekkori fejlődésről is határozott véleménye volt. Freud fejlődésmodellje szakítást jelentett a gyermekkori fejlődést elsősorban erkölcsi kategóriákban leíró hagyománnyal. A gyerekek nem üres táblaként születnek – hívja fel a figyelmet. Az ember ugyanúgy az evolúció terméke, mint az élővilág más tagjai. Freud szerint a libidó általa feltételezett szerveződésének széles körben ismert állomásai – különös tekintettel az Ödipusz-konfliktusra – biológiai program részei, és egyetemes érvényűek az egész emberiség számára. A folyamat végén a gyerek többé-kevésbé képes lesz uralni ösztöneit – ám valódi tartalmukat elfojtja, azok a tudat számára nem ellenőrizhető utakon törnek felszínre és alakítják az egyéni életet.

De mit jelent, mint jelenthet mindez az alkalmazás számára? A most közölt tanulmányokból bepillantást nyerhet az olvasó az ezzel kapcsolatos elméleti és gyakorlati próbálkozásokba és vitákba.

A hazai olvasó számára a pszichoanalízis pedagógiai alkalmazásának története azért is tarthat számot különleges érdeklődésre, mert ebben fontos szerepet töltöttek be

a budapesti iskola tagjai, ahogyan arra az itt megjelent tanulmányok is többször visszatérnek. Mint az széles körben ismert, Ferenczi az elsők között latolgatja a pszichoanalízis pedagógiai alkalmazásának perspektíváit 1908-ban keletkezett tanulmányában.¹ Reményei szerint a freudi fejlődésmodell alkalmazásával természet-tudományos alapokra helyezhető és tervezhetővé válik a gyermeknevelés folyamata. Írásaiban ugyanakkor – miként Bókay Antal tanulmánya rámutat – egy másik, elvont gyermekkép is megjelenik. Ferenczi munkássága második korszakában eltávolodik korai nézeteitől, bizonyos fókig Freud strukturális modelljétől is. Kései tanulmányaiban a koragyermekkorai traumákat hordozó én jelenik meg a terápiában, a freudi ős-én szinonimájaként: a bennünk élő gyermek konfliktusba kerül a tudattal, a felnőtt léttel.

Nem harmonizáltak teljes mértékben a freudi tanokkal a budapesti pszichoanalitikus iskola etnográfus-analitikus képviselője, Róheim Géza tapasztalatai sem. Róheim 1929 és 1933 között számos kontinensen járt, a nem európai civilizáció körülményei között élő őslakosok életmódjának kutatójaként. Bár Róheim eredeti célja az volt, hogy igazolja a freudi fejlődésmodell egyetemes érvényét az azt vitató más etnográfusokkal szemben, azzal kénytelen szembesülni, hogy az eltérő kultúrákban eltérő lehet a libidófejlődés menete. Munkássága nagy hatással volt a budapesti pszichoanalitikus iskola más tagjaira, egyebek között a nevelés témájában különlegesen értékes gondolatokat megfogalmazó Bálint Alice-ra – olvasható az e sorok írójától származó tanulmányban.

Különleges érdeklődésre tarthat számot Anna Freudnak, a pszichoanalízis gyermekterápiában és nevelésben való alkalmazása úttörőjének ez irányú munkássága és gyakorlati erőfeszítései, amelyeket Nick Midgley, a londoni Anna Freud Központ munkatársa tanulmányából ismerhet meg az olvasó. Apja halála után Anna Freud Dorothy Burlinghammal együtt belevetette magát a második világháború szörnyűségeit megszenvedő gyerekek gondozásába. Felismerte, hogy a gyerekek evakuálása a londoni bombázás idején fizikai biztonságuk érdekében pszichológiai szempontból súlyos következményekkel járt: a szülőktől való elválasztás traumatizáló hatással volt a gyerekekre, elvesztették biztonságérzetüket, a felnőttekbe vetett bizalmukat. Anna Freudnak az utókorra hagyott megfigyelései és tapasztalatai rendkívüli értéket képviselnek a korai fejlődés kutatásában.

Halász Anna és Alpár Zsuzsa tanulmányában a gyermekanalízis két világháború közötti, alig ismert hazai története mellett a „Faludi” működéséről, munkatársairól, az ott kialakuló szakmai szellemről, valamint az ellátásban, a szakmai képzésben játszott szerepéről kaphat képet az olvasó. A Faludiban nyert menedéket a budapesti pszichoanalitikus iskola harmadik nemzedéke: Nemes Livia, Vikár György, Virág Teréz, Klaniczay Sára és mások, akik pótolhatatlan szerepet játszottak a fiatal szakemberek képzésében, szemléletének alakításában.

A második világháború által szétzilált budapesti iskola némi kontinuitást nyert György Júlia munkásságával, amelyet Szabó Dóra tanulmánya mutat be. György Júlia életét a nehezen nevelhető, bűncselekményeket elkövető fiatalok korrekciós

¹ Ferenczi Sándor (1908/1982). *Pszichoanalízis és pedagógia*. In: Uő: *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében*. Budapest: Magvető.

nevelésének szentelte. *A nehezen nevelhető gyermek* című könyve ma is fontos forrásanyag a szakemberek számára. Talán ennél is nagyobb érdeme a jelentős szakmai tudást felhalmozó, sajnos 2008-ban megszüntetett Faludi utcai rendelő létrehozása.

Archívum-rovatunkban újraközöljük Lévyné F. Kata 1935-ös, eredetileg *A Jövő Útjain* című pedagógiai-pszichológiai folyóiratban megjelent cikkét, amely a pszichoanalitikus ismereteket alkalmazó pedagógia két világháború közötti változatos formáiról és tevékenységéről ad képet magyar és nemzetközi téren.

Bálint Alice Párizsban élő, szintén gyermekterápiával is foglalkozó unokahúga, Judith Dupont szarkasztikus hangvételű, magyarul nemrég megjelent könyvéről (*Kézikönyv nehéz szülőkkel rendelkező gyermekek számára*) Weiszburg Anna írt ismertetést.

Reméljük, e számunk is elnyeri olvasóink érdeklődését és figyelmét.

Vajda Zsuzsanna